

TÜRKİYE'DE ROMANLARA YÖNELTİLEN NEFRET SÖYLEMİNİN ROMANLAR TARAFINDAN ALGILANMA BİÇİMİ: ROMAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Nuray YILMAZ SERT¹
Şuheda Burcu TURHAN²

Öz

Türkiye'de Romanlar, etnik kökenleri ve kültürel kimliklerinden dolayı nefret söylemine en çok maruz kalan azınlık gruplardan birini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de Romanlara yönelik nefret söyleminin Romanlar tarafından algılanma biçimini ortaya koymak, bu söylemin hangi unsurlar üzerinden üretildiğini belirlemektir. Araştırma yöntemi olarak Roman üniversite öğrencileriyle odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen veriler; Romanlara yönelik nefret söyleminin üretildiği unsurlar olarak saptanan altı ayrı başlık altında kategorize edilip değerlendirilmiştir. Yapılan bu değerlendirmenin sonucu; Türkiye'de Romanların nefret söylemine maruz kaldıkları, bunun farklı unsurlar üzerinden üretildiği ve kapsamının oldukça geniş olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca gerek sosyal yaşam olsun gerek eğitim ve çalışma hayatı olsun toplumun her alanında damgalanma, ayrımcılık ve sosyal dışlanma yaşadıkları, medyanın da Romanlara ilişkin içeriklerinde toplumdaki nefret söylemini pekiştirici bir rol oynadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Ayrımcılık, Romanlar

THE WAY OF HOW THE HATE SPEECH AGAINST ROMANIES IS PERCEIVED BY ROMANIES: A QUALITATIVE STUDY ON ROMANY UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

Romanies in Turkey constitute one of the minority groups most exposed to hate speech because of their ethnic origins and cultural identities. The purpose of this research is to reveal how the hate speech that against Romanies is perceived by Romanies in Turkey and to determine what elements of this hate speech are produced. As a research method a focus group study was conducted with Romany university students. The data obtained from this study were categorized and evaluated under the six different headings identified

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Doç.Dr., nuray.ylmz@gmail.com

² Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, bircusuheda@hotmail.com

the elements of hate speech produced against Romanies. The result of this evaluation is revealed that Romanies in Turkey are exposed to hate speech, it is produced from different elements and its scope is quite wide. In addition, it has been determined that whether in social life, education or working life, novels have stigmatization, discrimination and social exclusion in all areas of society, besides media with the contents about Romanies plays a reinforcing role in the hate speech of the society.

Keywords: Hate Speech, Discrimination, Romanies

Giriş

Nefret söylemi genellikle azınlık gruplarla veya bir bireyin grup kimliğiyle ilgili önyargıların, ırkçılık, ayrımcılık, cinsiyetçilik ve homofobi gibi unsurların kamuya açık bir biçimde alenen ifade edilmesi veya dile getirilmesidir. Nefret söyleminin temelinde ise aslında farklı olana karşı hoşgörüsüzlük yatmaktadır. Bir toplumda nefret söyleminin önüne geçilemediği sürece barışın inşasından ve demokrasinin işlerliğinden söz etmek mümkün değildir. Çünkü demokrasilerde özgürlük, temsil ve katılım hakkı toplumun her kesimi veya her bireyi için eşittir. Bu hakların korunması ise yasalarla sağlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde de yasalar önünde tüm bireyler eşit haklara ve özgürlüklere sahip olarak kabul edilseler de yaşanan örnekler bazı kesimlerin özellikle etnik kimliklerinden kaynaklı olarak ayrımcılığa uğradıklarını göstermektedir. Bununla ilgili medya dışında çok fazla veriye ulaşmak mümkün olmamaktadır çünkü nefret söylemi izlemeye ilişkin yeterli yapılanma bulunmamaktadır. Gerek dünyada gerek Türkiye'de etnik kökenlerinden ve kültürel kimliklerinden dolayı en fazla nefret söylemiyle karşı karşıya kalan kesimlerden birisi ise Romanlardır.

1. Kavram Olarak Nefret Söylemi

Nefret söyleminin tanımı konusunda ortak bir anlaşmaya varılamamış olmakla birlikte, Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan "nefret söylemi" konulu 97 (20) sayılı Tavsiye Kararı kavrama ilişkin en kapsayıcı tanımlamalardan birini sunmaktadır. Buna göre nefret söylemi kavramı, "ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırıyı,

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi” olarak açıklanmaktadır (Weber, 2009: 3).

Bir söylemin nefret söylemi olarak tanımlanması için, söylemin başka bireylerin olduğu bir ortamda veya kamuya açık bir şekilde iletilmesi ve belirli bir gruba veya bir bireyin (varsayılan) grup kimliğine yönlendirilmesi gerekmektedir (Nadim ve Fladmoe, 2016: 7). Nefret söyleminin üç temel özelliği vardır. Birincisi nefret söylemi belirli veya kolayca tanımlanabilir bir bireye veya daha yaygın olarak, indi³ ve yersiz bir özelliğine dayanarak bir grup bireye yöneliktir. Birinin tüm insanlardan veya tüm canlılardan nefret ettiğini söylemesi nefret söylemi değildir. Çünkü insanların belli bir bölümü hedef alınarak ayrımcılık yapılmamaktadır. Ayrıca somut bir eylem sürecini ifade etmemektedir. Birinin katillerden nefret ettiğini, hepsinin hapsedilmesi veya idam edilmesini istediğini söylemesi de nefret söylemi kapsamında yer almamaktadır. Çünkü ilgili kişilerin yaptıklarına dayanarak bir politikayı savunmaktadır ve eyleme teşvik etmemektedir. İkinci olarak nefret söylemi; hedef grubu -yaygın olarak istenmediği kabul edilen özelliklerine atfen- örtülü veya açık bir şekilde damgalamaktadır. Bu damgalamanın da derecesi mevcuttur. Örneğin olumsuz nitelikler düzeltilbilir ve koşullu olarak düşünülebilir. Bu durumda nefret söyleminde bulunan kişi hedef gruba kabul edilebilmeleri için bu durumdan kurtulmalarının gerekli olduğunu ima eder veya olumsuz nitelikler grubun kimliğinin içsel bir parçası olarak düşünülebilir. Bu durumda da hedef grupla ilgili daimi bir hüküm söz konusudur. Üçüncü ve son olarak, olumsuz nitelikleri nedeniyle hedef grup, istenmeyen bir varlık ve meşru bir düşmanlık nesnesi olarak görülmektedir. Toplumun sadık bir üyesi olmak için güvenilir değildir ve toplumun istikrarı ve refahı için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Toplum onuz daha iyi olacağından hedef grup yasal olarak yok edilebilir veya sınır dışı edilebilir. Eğer bunun ispat edilmesi imkânsızsa, haklı olarak ayrımcılık yapılabilir.

---

³ İndi: herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanmayıp bir kimsenin yalnız kendi özel görüşüne, kanısına dayanan (düşünce vb.).

Böylece nefret söylemi ayrımcılığı haklı çıkarmakta ve teşvik etmektedir (Parekh, 2012: 40-41).

Nefret söylemiyle ilgili çalışmaların birçoğunda bu söyleme maruz kalan kişi veya kesimler mağdur ya da mağdurlar olarak tanımlanmaktadır. Bunun nedeni karşılaştıkları ihlaller sonucunda aslında demokratik bir toplum içerisinde toplumdaki her bireye eşit olarak sunulması gereken haklardan maruz kalmaları olarak açıklanabilir. Sonuçta insan hakları bir bütündür ve nefret söylemine maruz kalan insanların toplumun diğer fertleriyle eşit korunma hakkından yararlanamamasının yarattığı ihlal giderek artan oranda çalışma hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı, barınma hakkı vb. diğer hakların ihlalinin de beraberinde getirmektedir (Ataman, 2012: 94). Örneğin Manisa'nın Selendi ilçesinde 2010 yılında yaşanan linç girişiminden sonra başka ilçelere sürülen Romanlar, kendileriyle yapılan görüşmede, Selendi'de ekonomik durumlarının daha iyi olduğunu, maddi ve manevi anlamda daha güçlü olduklarını ifade ederken zorunlu göçten sonra ekonomik olarak büyük bir düşüş yaşamının, işgücü piyasasına yeterince katılmamanın, işsizliğin yanı sıra sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama, çocukların eğitimden uzaklaşması ve gittikleri sürgün mekânlarında hem kendi yakınları hem de başkaları tarafından dışlanma, aşağılanma gibi sorunlarla mücadele etmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir (Özbek, 2015: 12).

Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi (2012: 7)'ne göre kültürel kimlikler ve grup özellikleri gibi unsurlar nefret söyleminin kullanılmasını etkiler; yükselen milliyetçilik ve farklı olana tahammülsüzlük gibi koşullarda nefret dili yükselir ve etkisini artırır. İnceoğlu ve Sözeri (2012: 18) nefret söyleminin, tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumu olduğunu ifade etmektedirler. Nefret söylemi hedef alınan grubu pasifleştirip insanın en temel hakkı olan "yaşama ve katılım hakkı"nı ihlal ederek bir toplumda demokratik düzenin yıpratılmasına yol açmaktadır. Demokratik düzenin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, bir toplum içindeki tüm kimliklerin kamusal alanda eşit temsilleriyle mümkün olmaktadır. Kamusal alana katılımdaki yetersizlikler demokrasideki aksaklıkları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla nefret söylemini demokratikleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi olarak değerlendirmek mümkündür.

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

Nefret söylemiyle ilgili alanyazın tarandığında bu kavramla birlikte nefret suçu kavramının da sıklıkla ele alındığı görülmektedir. Oran (2012: 49) nefret söyleminin, bir noktada, nefret suçunun işlenmesinin önkoşulu olduğunu belirtmektedir. Ataman (2012: 94) ise nefret söyleminin nefret suçlarına giden kapıyı araladığını söylemektedir. Birbiriyle yakından ilişkili olmakla birlikte nefret söylemi ve nefret suçu birbirlerinden farklı kavramlardır. Toplam 62 sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek 2012 yılında kurdukları “Nefret Suçları Yasa Tasarısı Platformu” nefret suçunu “belirli ve ortak karakteristik özellikleri bulunan birey ve gruplara veya onların mülklerine yönelik önyargılarla işlenmiş suçlar” olarak tanımlamaktadır (Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi, 2012: 7). Nefret suçlarında ceza hukuku anlamında bir suç söz konusudur. Bu suç; yaralama, öldürme, tehdit, mala zarar verme, cinsel saldırı, hakaret, hırsızlık, yağma gibi herhangi bir suç olabilir. İşlenen suçun nefret suçu olarak kabul edilebilmesi için, failin mağduru seçmesindeki sebebin ırk, din, etnik kimlik, milliyet, dil, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, fiziksel veya zihinsel engellilik gibi ayırt edici özelliklerden kaynaklanması gerekmektedir (Aytekin İnceoğlu, 2012: 131). Nefret suçlarının Amerika ve Avrupa ülkeleri mevzuatlarında, diğer suçlar gibi ceza hukuku tarafında ayrıntılı olarak düzenlenmesi ve yaptırıma tabii tutulması ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan suç ve cezaların yasallığı ilkesinin bir gereğidir. Nefret söylemi ise bazı ülkelerde suç olarak düzenlenmiş olmakla birlikte bazı ülkelerde ise böyle bir düzenleme bulunmamakta ve her zaman suç oluşturmamaktadır (Karan, 2012: 125). Türkiye’deki duruma bakıldığında yakın zamana kadar ulusal ceza hukuku mevzuatında nefret suçlarına ilişkin spesifik bir düzenlemenin yer almadığı görülmektedir. 2012 yılında sivil toplum inisiyatifiyle hazırlanan ve TBMM Başkanlığı’na sunulan nefret suçları yasa tasarısı (Sinar, 2013: 1285) 2014’te son şekliyle 122. Madde olarak Türk Ceza Kanunu’na eklenmiştir. Ancak yeterli düzeyde kapsayıcı ve caydırıcı olmadığından dolayı işlevsiz olduğu yönünde eleştirilmektedir (Sinar, 2013: 1287; Marsh, 2008: 53) .

2. Romanlara Karşı Yaşanan Nefret Söylemi

Türkiye’de Romanlar genellikle Çingene kavramıyla tanımlanmaktadır. Ancak özellikle son dönemlerde yapılan birçok

çalışma; bu kelimenin sözlüklerde, ansiklopedilerde ve benzeri yayınlarda aşağılamalar içeren bir simge olarak kullanıldığından dolayı Romanların Çingene kimliklerinden kaçmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Ulusoy, 2015: 808). Taylan ve Barış (2015: 101) tarafından yapılan derinlemesine mülakat neticesinde de gözlemlendiği üzere “Çingene” sözcüğü kabullenilmeyen bir kimliktir/ifadedir. Çalışmada görüşme yapılan Romanlardan biri “ her milletin Çingenesi vardır” diyerek kavramın bir kimlikten ziyade olumsuz çağrışımları olan bir sembol olduğunu ortaya koymaktadır. Kolukırık (2008: 67) tarafından yapılan benzer bir çalışmanın sonucu ise Çingene olanın “göçebe”, Roman olanın “yerleşik” olanla özdeşleştirildiğini göstermektedir. Bununla birlikte aynı çalışmanın verilerinde Çingenelik sadece göçebelikle sınırlandırılmamaktadır. Yaşadıkları toplum içerisinde istenmeyen her türlü davranış Çingeneliğe atfedilmekte ve birbirlerini suçlarken Türk toplumunun genelindeki olumsuz Çingene sıfatlarını kullanabildikleri görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde Çingene kimliğine toplum tarafından yüklenen olumsuz içeriklerin sonucu olarak bu kimliğin reddedilmesi ve yerine Roman kimliğinin ikame edilmesi gibi bir durumun ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca hem yaşadıkları yerlere göre farklı farklı isimlendirilmelerine son vermek hem de Çingene kelimesine toplumun geri kalanı tarafından ayrımcı ve önyargılı anlamını gidermek ve bu kesimin haklarını bir bütün olarak koruma amacıyla, 1971’de Londra’da yapılan Çingene konferansında bütün Çingenelerin “Roman” olarak anılmasına karar verildiği bilinmektedir (Ateş, 2016: 12). Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmada da Roman kavramının kullanılması daha uygun görülmüştür.

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca farklı kültürleri içerisinde barındıran bir ülke olmuştur. Romanlar da uzun yıllardır bu ülke topraklarında varlıklarını sürdürmektedirler. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti’nin tüm bölgelerinde Roman topluluklarına rastlamak mümkündür. Ancak buna rağmen henüz toplumun ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmemekte ve temel haklarından toplumdaki diğer vatandaşlarla eşit ölçüde yararlanabilme açısından ciddi engellerle karşılaşmaktadırlar (Danova Roussinova, 2008: 1). Konuyla ilgili yapılan birçok araştırma hem dünyada hem Türkiye’de etnik kökenin nefret söylemi için en

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

yaygın nedenlerden birisi olduğunu göstermektedir. Romanlara karşı geliştirilen önyargılar, farklı etnik kimliklere yönelik eşitsiz bir muamelenin varlığına işaret etmektedir. Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşanan birçok olayda, Romanların etnik kimlikleri ve kültürel yapıları nedeniyle ayrımcılığa uğradığı, bu durumun Türkiye’deki diğer azınlık grupların yaşadıklarından daha ciddi boyutta ve sayıca fazla olduğu gözlenmiştir. Romanlara yönelik toplumsal “damgalama”, onların hayatlarında birçok anlamda olumsuzluğu yol açarken devlet tarafından sağlanan hak ve hizmetlere erişimlerinde de engeller oluşturmaktadır (Marsh, 2008: 53-101). Bunların başında özellikle eğitim sorununun geldiği gözlemlenmektedir. Ulusoy (2012: 540), toplumun geri kalanıyla kıyaslandığında Roman vatandaşların eğitim seviyeleriyle ilgili düşük bir tablonun ortaya çıktığını belirtmektedir. Bunun başlıca sebebi ailelerin ekonomik olarak güçsüz olmasıdır. Ancak tek neden ekonomik yetersizlikler değildir. Roman olmayan ailelerin çocukları, okul idarecileri ve öğretmenleri tarafından takınılan olumsuz tavırlar ve önyargılar Roman çocuklarının okulda başarısız olmalarına yol açmaktadır. Ayrıca Roman kız çocukları erken yaşta evlendikleri için okullarını da erken terk etmektedir (Taylan ve Barış, 2015: 47). Tüm bu sebeplerden ötürü üniversite düzeyinde eğitim gören gençlerin sayısı da düşük olmaktadır (Ulusoy, 2012: 540). Bunun yanısıra Özçeri (2016: 34), günümüzde Romanların öz vatanlarında önyargı ve sosyal dışlanma sebebiyle içine kapalı bir toplum haline geldiklerini, okuyan ve sınıf atlayanların ise Romanlıklarını gizlediklerini belirtmektedir. Tüm bu sebeplere bağlı olarak Romanlar arasında eğitilmiş, okuyan bir rol model olmaması yani okul çağındaki çocukların kendilerinden önceki kuşakta örnek alabilecekleri bir eğitim başarısı hikâyesine sahip olmamaları da eğitim seviyesinin düşüklüğünü pekiştirmekte ve bu durum kendi içinde bir kısır döngü ortaya çıkararak eğitimsizlik sarmalı oluşturmaktadır (Taylan ve Barış, 2015: 48).

Türkiye’de yapılan resmi nüfus sayımlarında nüfusun etnik yapısı dikkate alınmadığından, Türkiye’de yaşayan Romanların sayısı hakkında geçerli net bir bilgi sağlanamamaktadır (Koptekin, 2017: 37). Türkiye’de Romanların nüfusu resmi makamlara göre 500 binken resmi olmayan makamlara göre ise yaklaşık 2 milyon civarındadır (Yıldırım Foggo, 2015). Dolayısıyla Romanlar Türkiye’de

oldukça azınlık bir grubu temsil etmektedirler. Karan (2012: 103) azınlık grupların nefret söylemine karşı kendi başlarına mücadele etmesinin ve karşı koymasının, bu grupların genel olarak dezavantajlı konumda bulunduğu ve medya organlarına erişimlerinin çoğunluk gruplarla karşılaştırılamayacak ölçüde sınırlı olduğu düşünüldüğünde mümkün olmadığından bahsetmektedir. Medya nefret söylemi açısından iki önemli rol oynamaktadır. Birincisi nefret söylemi ve suçlarına ilişkin haberlerin medyada yer alması; ikincisi ise medya içeriklerinin kendisinin nefret söyleminin yayılmasına yol açması ve toplumu nefret suçuna yönlendirmesidir. Dördüncü kuvvet olarak adlandırılan medya en etkin kültürel iletkenlerden biri olduğu için bir toplumdaki çeşitliliği ve farklılığı öne çıkarmaya gücü olduğu kadar bunlar arasındaki çatışmayı sıradanlaştırma ve yayma konusunda da son derece etkili ve yönlendirici olabilmektedir (Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu, 2017: 1). Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde Türkiye’de medyanın sıklıkla önyargılı ve ayrımcı bir dil kullandığını söylemek mümkündür.

Romanlara yönelik nefret söylemiyle mücadelede ise en önemli görev devlete düşmektedir. Farklı kimliklere sahip grupların bulunduğu demokratik bir toplumda herkesin kimliğine saygı duyulmasını sağlamak devletin görevleri arasında olmalıdır (Karan, 2012: 103). Toplum içerisinde dezavantajlı konumda bulunan gruplara yönelik yerel politikaların oluşturulması toplumsal istikrar açısından yararlı bulunmaktadır (Kolukırık, 2016: 52). Devletin dışındaki alanlarda ise özellikle sivil toplumun desteklenmesi başta nefret söylemi olmak üzere Romanlara ilişkin sorunların kamu gündemine taşınması ve çözümünde oldukça önemlidir. Türkiye’de konuya ilişkin devlet politikalarının ve sivil toplum örgütlenmelerinin Türkiye’nin Avrupa Birliği sürecine dahil olmasını takiben 2000’li yıllardan itibaren gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerden toplum içerisindeki etnik azınlıkların korunması, güvenliklerinin sağlanması ve toplumun geri kalanıyla eşit hak ve özgürlüklere sahip olmalarının garanti altına alınmasını beklemektedir. Ancak Türkiye’de gerek devlet politikaları gerek sivil toplum örgütlenmeleri henüz Romanlara ilişkin sorunların aşılması açısından yeterli düzeyde değildir.

3. Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söylemi Üzerine Nitel Bir Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de Romanların karşı karşıya kaldığı pek çok sorun vardır. Fakat Romanların yaşadığı en temel sorun maruz kaldıkları nefret söylemidir ve aslında diğer tüm sorunlarla nedensellik ilişkisi taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı Türkiye’de Romanlara yöneltilen nefret söyleminin Romanlar tarafından nasıl algılandığını ortaya koymak ve hangi unsurlar üzerinden üretildiğini belirlemektir. Bu çalışmanın araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir; “Türkiye’deki Romanların kendilerine yöneltilen nefret söylemini nasıl algılamaktadır ve bu durum hangi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir”.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni üniversitede eğitim gören Roman öğrenciler olarak belirlenmiştir. Odak grup çalışmasının gerçekleştirildiği Sakarya Üniversitesi’nde eğitim gören altı öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Romanlar genellikle toplumun eğitim düzeyi düşük bir kesimini temsil etmektedir. Odak grup çalışmasının Roman üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmesinin sebebi kendilerine yöneltilen nefret söylemiyle ilgili farkındalıklarının daha yüksek ve ifade biçimlerinin daha güçlü olacağının öngörülmesi, bunun da veri elde etmede kolaylık sağlayacağı düşüncesidir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Algan (2012:225) nefret söylemiyle ilgili çalışmasında Türkiye’de veri toplamanın belli zorlukları olduğundan bahsetmektedir. Bunların başında ise öncelikle Türkiye’de kamu kurumlarının veri toplamamasını ve STK’ların bu yöndeki çalışmalarını da desteklememesini göstermektedir. Bu nedenle kapsamlı ve karşılaştırılabilir veriye iki kaynaktan ulaşılabileceğini ileri sürmektedir. Bunlar; (1) kurbanlar (mağdurlar) ve (2) anaakım medya’dır. Türkiye’de Romanlara karşı nefret söylemini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada kurbanlar veya mağdurlar üzerinden veri toplama yoluna gidilmiştir. Araştırma yöntemi olarak yarı yapılandırılmış odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. 20 Mart-31 Mart 2017 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi kampüsünde yemekhane ve kütüphane gibi öğrencilerin yoğun

olduğu farklı noktalara asılan ilanlarla Roman kökenli öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış ve bu ilana araştırmanın ölçütlerine tam uyum sağlayan sadece altı kişi dönüş yapmıştır. Odak grup çalışması 5 Nisan 2017 tarihinde bu altı öğrenciyle birlikte yapılmıştır. Araştırma üç bölüm altında yapılandırılmıştır. Birinci bölümde katılımcılara ilişkin demografik bilgiler sunulmaktadır. İkinci bölümde nefret söylemine ilişkin veriler yer almaktadır. Son bölümde ise Romanlara yönelik önyargıların ve olumsuz söylemleri giderilebilmesi katılımcıların önerileri bulunmaktadır.

3.4. Araştırmanın Bulguları

3.4.1. Demografik Veriler

Araştırmanın katılımcılarına ilişkin demografik bilgiler aşağıdaki Tablo 1’de yer almaktadır. Buna göre; yarı yapılandırılmış odak grup çalışmasında toplam 6 Roman kökenli öğrenci (R1, R2, R3, R4, R5 ve R6) yer almıştır. Bunların tamamı erkektir. Yaş dağılımları; R1:20, R2:21, R3:21, R4:22, R5:25 ve R6:20’dir. Katılımcıların tamamı Sakarya Üniversitesi’nde eğitim görmektedir.

	Yaş	Bölüm	Memleket	Roman köken	Roman dilini konuşma
R1	20	Makine Mühendisliği	Baba: Tokat Anne: Edirne	Anne	x
R2	21	Mekatronik Mühendisliği	Anne: Çanakkale Baba: Çanakkale	Babaanne	x
R3	21	Spor Bilimleri	Anne: Adana Baba: Adana	Anne ve Baba	+
R4	22	Moda Tasarımı	Anne: Adana Baba: Adana	Anne ve Baba	+
R5	25	İnsan Kaynakları	Anne: Kocaeli Baba: Kocaeli	Anne ve Baba	+
R6	20	Tarih	Anne: Lüleburgaz Baba: Lüleburgaz	Anne	x

Katılımcıların eğitim gördüğü bölümler şöyledir; R1 Makine Mühendisliği, R2 Mekatronik Mühendisliği, R3 Spor Bilimleri, R4

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

Moda Tasarımı, R5 İnsan Kaynakları ve R6 Tarih Bölümü öğrencisidir. Memleketlerine bakıldığında sadece R1’in anne ve babasının Tokat ve Edirne olmak üzere iki ayrı şehirden oldukları, diğer katılımcıların anne ve babalarının aynı şehirden oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların memleketlerinin Edirne, Çanakkale, Adana, Kocaeli ve Lüleburgaz gibi Türkiye’de Roman nüfus yoğunluğunun fazla olarak bilindiği şehirler oldukları görülmektedir. Etnik kökenleri açısından R1 ve R6’nın sadece annesi Romandır. R2 babaannesinin Roman olduğunu belirtmiştir. R3, R4 ve R5’in hem anne hem babası Romandır. Roman dilini konuşup konuşamadıkları sorulduğunda, araştırmanın katılımcıları arasında sadece hem anne hem babası Roman olanların bu dili konuşabildikleri ortaya konulmuştur.

3.4.2. Nefret Söyleminin Algılanma Biçimlerine İlişkin Veriler

Araştırmanın nefret söylemine ilişkin bulguları; Roman kimliğin açıkça ifade edilebilmesine ilişkin algıları, Çingene kavramına yüklenen anlama ilişkin algıları, Romanların dış görünüşleriyle ilgili yargılara ilişkin algıları, Roman kültürünün eğlenceyle ilişkilendirilmesine ilişkin algıları, Romanların medyadaki temsillerine ilişkin algıları, Romanların eğitimleriyle ilgili düşüncelere ilişkin algıları olmak üzere altı başlık altında sunulmuştur. Bu başlıkların her birinin Romanlara yöneltilen nefret söylemini üretildiği unsurlar oldukları belirlenmiştir. Bu başlıklar ve bunlara ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

➤ **Roman Kimliğin Açıkça İfade Edilebilmesine İlişkin Algıları:** Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı Roman olduklarını rahatça açıklayabildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak katılımcıların tamamının kampüsün çeşitli noktalarına asılan ilana dönüş sağlayan öğrencilerden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda bu beklenen bir cevaptır.

R3. “Ben hiçbir yerde Roman olduğumu saklamam. Hiçbir şekilde. Ve ilkokuldan şu düzeyime kadar her gittiğim yerde kökenimin Roman olduğumu söylemişimdir. Şuan her sektörde Roman insan var. Konservatuarda tanıdığım bir hocamız var mesela. Ben ilk gittiğimde anladım onun Roman olduğunu. Bana dedi ki; “Sen nerelisin?”, “Adanalıyım” dedim ve Roman olduğumu söyledim. “Bravo” dedi, “Hiç

saklamıyorsun”. Yani belki o da saklayabilirdi mesela önyargıdan dolayı ama saklamıyor”.

R1. “Hocam mesela yani kimliğimi ifade edebilirim istediğim her yerde. Bu benim özgür hakkım yaa... Beğenen beğenir beğenmeyen beğenmez yani. Buna benim yapacak bir şeyim yok”.

R2. “Ben görüntümden dolayı fazla anlaşılıyorum. Ama yine kendim söylüyorum. Zaten kendinden emin olmayan insan kendini saklar. Kendinden korkusu varsa eğer gittiği ortamda kendini temsil edip ifade edemiyorsa elbette kendini saklayacak... Roman olmak zaten kötü bir şey değil”.

İlana kendilerinden başka kimsenin geri dönmediği ve aralarında hiç kız öğrencinin olmadığı hatırlatıldığında katılımcılar, aslında üniversitedeki farklı bölümlerde çok fazla Roman öğrencinin olduğundan ve birçok kişiyi tanıdıklarından bahsetmişlerdir. O zaman katılım neden az olabilir diye sorulduğunda R3’ün “Belki daha sonra dilden dile dolaşacağını düşündüğü için...” ve R4’ün “Sizin bir başkasına söyleyip sonra arkadaşları tarafından “Aaa sen Roman mıymışsın?” gibi konuşulur düşüncesiyle..” diye yanıt vermelerini üniversitede Roman öğrencilerin kimliklerini aslında çokta rahat açıklayamadıkları yönünde yorumlamak mümkündür.

Roman kimliklerinden dolayı ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin olarak ise bunun biraz da yaşanan semtle ilgili olduğundan bahsetmektedirler. Genelde kendi içlerinde yaşadıklarından dolayı böyle bir ayrımcılığın olmadığını, Roman mahallesi dışında yaşayanların da Roman kültürüne uygun davranış şekliinden ziyade toplumun geri kalanına daha uygun biçimde davrandıkları için yine bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını belirtmektedirler.

R2. “Daha çok semtle ilgili. Ben Roman mahallesinde oturuyorum, zaten bizim mahalle o şekilde. Camikebir diye geçer bizim orası. Yani arkadaşlık falan orada kendi aramızda, biraz dayanışma da o şekildedir ama. Dış görünüşe falan da önem verilmez. O mahallede oturuyorsan birazcık böyle bir kültür oraya yapışmış yani bilmiyorum her yerde öyle midir? Oraya sahip çıkılır”.

R6. “Şöyle mesela benim dedem İstanbul’a gelip yerleşti ama dedemin kardeşleri diğerleriyle Kırklareli’nde köyde. Yani bildiğiniz arkadaşın tanımladığı Roman mahallelerinde. Biz buraya gelince normal eğitilmiş bir şekilde hayatımıza devam ettik. Akraba olmamıza rağmen onlarla çok farkımız var arada. Ama onların böyle bir ayrımcılığı uğradıklarını sanmıyorum çünkü kendi çevreleri hep öyle yani”.

➤ **Çingene Kavramına Yüklenen Anlama İlişkin Algıları:** Araştırmaya katılan Roman öğrenciler Çingene kavramının çoğunlukla olumsuz anlamda kullanıldığını belirtirken aslında kavramın kendisinin olumsuz bir içeriğinin olmadığını ama halk arasında kullanılırken bu içeriğin kavrama yüklendiğini açıklamaktadırlar. Öğrencilerin söylemleri incelendiğinde olumsuz içeriğin genellikle hırsız veya kavgacı olmakla ilişkili olduğu görülmektedir.

R6. “Çingene deyince genelde at arabalarıyla gezen, bir şeyler çalan cırpan ya da çöpten bir şey toplayıp onları satan kişiler geliyor akıllara, yani genelde kötü bir algı var Çingene kavramıyla ilgili”.

R3. “Mesela etnik kökeni hiç farketmez, herhangi biri kötü bir davranışta bulduysa ya da kavgacıysa “Çingenesin sen” denilebiliyor. Ya da çocukları korkutmak için “seni Çingenelelere veririm” deniliyor. Bunlar bizim için ağır sözler tabii ki ve çoğunlukla hakaret olarak kullanıldığı için zaten kötü bir şey arz ediyor. Bundan rahatsızız...”

R4. “Sözcük anlamıyla kullansalar kesinlikle bir sorun olmayacak ama toplumda basmakalıp önyargılı bir düşünceyle kullandıkları için çok ileri, başka olumsuz anlamlara gidiyor”.

Çingene kavramına ilişkin önemli bir bulgu da araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerini Roman olarak tanımlarken Çingene olarak tanımlanan kesimi Romanların yerleşik hayata geçmemiş, hala göçebe hayat tarzında yaşayan insanlar olarak belirtmeleridir. Bunu belirtirken kendilerinin de aslında Çingene kökenli olduğunu

açıklamaktadırlar. Ayrıca Romanlar ve Çingenerler arasında da ayrımcılıkların yaşandığını ifade etmektedirler.

R3. “Ben çok araştırmıştım daha öncesinde, Çingene demek aslında kötü bir şey değil. Çingenerler, göçebe hayatı yaşayan insan topluluğu yani yerleşik bir hayatı olmayan insanlardır. Bütün milletler yerleşik hayata geçmeden önce Çingene hayatı yaşamışlar zaten. Neden böyle olumsuz bir algı var ve sadece Romanlar üzerinden devam ettiriliyor anlamıyorum”.

R4. “Bütün milletler Çingene hayatı yani göçebe hayatı yaşamış, onlar hala Romanların Çingene olanları. Hala yerleşik bir hayatları yok. Belli bir işleri, belli bir ortamda yaşama düzenleri olmayan insanlar. Yani bu kötü bir şey değil. Kendini “Evet, ben Çingeneyim” diye tanımlaması kötü bir şey değil. Ama işte Çingene olduğun için böyle kötüsün dersin o adam artık ben Çingeneyim demeye korkacaktır. Hala Çingenenin hakaret olarak kullanılması hoş değil”.

R6. “Şöyle de bir şey var bizim Ovacık Köyü, Kırklareli’nde. Mesela kendini Çingene olarak benimseyen, hiç içli dışlı olmadığımız, gerçekten bizi düşman gibi gören insanlar da var. Aslında Romanlar ama kendilerini Çingene olarak görüyorlar. Çadırda yaşıyorlar mesela. Tarlada ya da bahçede çalışmak için kendilerine iş arıyorlar. Belli bir miktar veriyorsun günlük çalışıyorlar. Sadece bunun için yaşayanlar da var ama kendini Roman olarak benimseyip toplu olarak semt halinde yaşayanlar da var. Kendi içlerinde de ayrımcılıkları oluyor yani”.

➤ **Romanların Görünüşleriyle İlgili Yargılara İlişkin Algıları:** Araştırmaya katılan öğrenciler Romanların sosyal hayatta çeşitli ayrımcılıklara maruz kaldıklarını belirtirken büyük ayrımcılığın ise dış görüntüyle ilgili olduğunu ifade etmektedirler. İnsanların kafasında Roman olmakla kötü bir görüntüye sahip olmanın özdeşleştiğini, bu imgeye uygun olmayan bir Roman gördüklerinde

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

çok şaşırdıklarını ancak geleneksel görüntüde olan Romanların ise sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını açıklamaktadırlar.

R5. Nereye giderseniz gidin Roman vatandaşı bir şekilde öteleniyor. Bankada bile... 2 gün önce yaşadık daha... Annemin okuma yazması yok, ben önden aldım numaramı, annem de benden sonra sıramatikten numara alırken oradaki güvenliğe “oğlum okuma yazmam yok” dedi. Görüntüsünden anlaşılıyor Roman olduğu. Çünkü annem şalvar giyiyor. Güvenlik “Geç teyze geç, alırsın” dedi, hiç ilgilenmedi.

R1. “Ayırım genellikle görsel açıdan. Eğer şiven diksiyonun güçlü değilse Çingenesin, kötüsün. Roman mısın? Kökenin oradan mı geliyor? Bu yüzden. Hiç kimse demiyor bunun kişiliği önemli, bunun şahsı çok önemli falan diye, yani kıyafetin ya da görsellik kötüyse, bitti”.

R3. “Genelde görüntüyle ilgili. Ben Roman olduğumu her söylediğim yerde de “Sen Çingenelere hiç benzemiyorsun?” diyorlar. “Neden?” diye sorduğumda, “Çok güzel giyiniyorsun, şiven çok düzgün” diyorlar. “Niye, Roman olunca kötü giyinmen mi gerekiyor, şivemin kötü olması mı gerekiyor, böyle bi kaide mi var?” diye sorduğumda ise, “Yok ama bizim tanıdığımız Romanların çoğu böyleydi” diyorlar”.

Romanlara ilişkin görüntüyle ilgili bir diğer algıda esmer olmakla ilgilidir. Araştırmaya katılan öğrenciler toplumun genelinin Romanların esmer olduğuna ilişkin bir algısının olduğunu belirtirken Romanların kendilerinin de aslında benzer bir kanıda olduklarını açıklamaktadır.

R6. “Genelde dış görünüşe bakıyorlar mesela esmersen direk Romansın. Zaten esmerler yani Romanlar genelde çünkü kökenleri biraz Hindistan’a dayanıyor”.

R3. “Ben İstanbul Kuştepe’ye gittim. Çok merak ediyordum, onları görmek onların ortamında bulunmak istedim. Gittiğime bana baktılar

“Buyurun” dediler. İşte “Ben de Romanım, Adana’dan geldim” dedim. Pek inanmadılar. Sonra kuzenim gelince daha çok inandılar biraz esmer olduğu için...”

➤ **Roman Kültürünün Eğlenceyle İlişkilendirilmesine İlişkin Algıları:** Eğlence kültüründe Romanların büyük bir yerinin olduğu bilinmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler Romanlar ve eğlence kültürüyle ilgili olarak, toplumun hem Romanlara karşı olumsuz önyargılarının olmasını hem Roman havaları çalıp eğlenmesini çelişkili bulduklarını belirtmektedir.

R1. “Hocam, dün bir eğlencede hani Roman olmamasına rağmen Roman havaları çalınıyordu”.

R2. “Eğleniyor onun sayesinde ama onu bir yarar olarak görmüyor yani”

Eğlenceye ilişkin ikinci unsur ise Romanların genel olarak hiçbir sorun veya problemlerinin olmadığını düşünülmesi, eğlence dışında hiçbir hayatlarının olmadığını sanılmasıdır. Araştırmaya katılan öğrenciler bundan rahatsız olduklarını ifade etmektedir.

R2. “Karşıya söylediğim zaman Roman kökenli olduğumu “Ooh! Senin yerinde olmak vardı işte dert tasa yok” diyorlar. Oysa herkesin kendine göre sıkıntıları var”.

R4. “Oh, sizde dert tasa yok derler sürekli. Öyle değil aslında tabii”.

R3. “Herkesin geleceğe dair planları vardır. Ailesiyle alakalı problemleri vardır. Düşündüğü gece kafasını yastığa koyduğu zaman uyuyamadığı günleri vardır... Sıkıntısız, dertsiz insan olamaz. İşte her kapı gıcirtısına oynarlar! Bu da bir önyargı. Eğlenirsiniz, hiç üzülmezsiniz, dertsiz tasasızsınız. Olur mu? Dertsiz tasasız insan var mı?”

➤ **Romanların Medyadaki Temsillerine İlişkin Algıları:** Araştırmaya katılan Roman öğrenciler, Romanların medyada temsillerinin aslında toplumun genel bakışını yansıttığını, medya içeriklerinde özellikle kavgacı ve hırsız olarak temsil edildiklerini, zaten seçim zamanları haricinde aslında medyada çokta fazla yer bulamadıklarını belirtmektedirler.

R1. “Mesela cennet mahallesi diye bir dizi vardı. Yıllarca oynadı. Belli, büyük bir kitleye de sahipti.

Ama zaten hiçbir ailenin hiçbir milletin o kadar filmdeki gibi olacağı düşünülemez, zannedilemez. Cennet mahallesi 7 yıl böyle kavgayla karakollarda geçen bir filmdi”.

R3. “Ama hiç değilse kötü bir şey arz etmiyordu. Bir hırsızlık konusu yoktu orda. Adamın birini öldürme, birine zarar verme yoktu. Kendi içinde yeri geldiği zaman filmde çok duygusal çok insani mesajlarda veriliyordu. İşte yardımseverlik falan güzeldi filmde. Ondan sonra görgüsüzler diye bir film geldi ardından. Mesela bütün Romanlar tarafından tepki aldı. Sürekli hırsızlık yapıyordu, sürekli... Hem bu ülkenin vatandaşı olarak hem de köken Roman olarak hoşuma gitmemiştir, zaten tepki geldi”.

R5. “Bence medyada en çok Roman kelimeleri, Romanlar siyaset zamanlarında seçim zamanlarında geçiyor. Başka türlü göremiyoruz yani. Ben öyle düşünüyorum. Devamlı olarak medyada böyle popülistliğimiz yok”.

➤ ***Romanların Eğitimleriyle İlgili Düşüncelere İlişkin Algıları***
Araştırmada yer alan Roman katılımcıların tamamı üniversite öğrencisidir ve eğitimle ilgili olarak en önemli faktörün aile olduğunu belirtmektedirler. Kendi ailelerinin de bu konuda oldukça destekçi olduğundan bahsetmektedirler.

R3. “Benim çevremde üniversite okuyan çok: Kuzenlerimin birisi Ankara’da avukat birisi İstanbul’da öğretmen, birisi Diyarbakır’da polis. Şuan arımdan 10 tane kuzenim geliyor okuyan. Okumanın bence etnik kökenle alakası yok. Yaşadığın bölgeyle alakalı, iş imkanlarıyla alakalı. Tabii ki imkanı olmayan birisi çocuğunu üniversiteye gönderemeyecek. Şu an benim ailem de sıkıntıyla okutuyor. Ev kira mesela Adana’da... Başka bir küçük kardeşim var. Ama bir şekilde hallediyoruz. Bu imkanlara hiç sahip olmayan insanlarımız var, hiç işi olmayan, ailesinin üzerinden geçinen eşiyse beraber. Okumamak bundan da

kaynaklanır yoksa herkes ister ki okusun çok güzel bir yere de gelsin...”

R1. “...İnsanın anne babasının yol göstermesi ve örnek olması çok önemlidir. Onlar beni küçüklükten itibaren okumaya yönelttiler ki ben şu an üniversitedeyim. Tam tersi bana sen okuma git çalış deselerdi belki de şimdi başka bir iş yapıyor olurum. Eğitim insanın kendisiyle ve çevresiyle alakalıdır”.

R4. Eğitimde aile en önemli faktördür bence de. Ben ilk yılımdan sonra okulumu dondurdum. Üç yıldır da tekrar sınava giriyorum ama istediğim yeri kazanamıyorum. Henüz bir meslek sahibi değilim çünkü şimdiye kadar hep öğrenciydim. Buna rağmen ailem en büyük destekçim hala. Annem sürekli “okuyacaksın, okumanın yaşı yok” diyor.

Araştırmanın katılımcıları her ne kadar aileleri bu konuda destek olsa da üniversite öğrencisi olmanın üzerlerinde ayrıca baskı oluşturduğunu ifade etmektedir. Roman öğrencilerin söylemlerinden bu baskının hem kendi çevrelerinde kendilerini kanıtlama hem de onlara rol model olabilme kaygısından kaynaklandığı gözlemlenmektedir.

R5. “O koskoca mahallede tek üniversite okuyan benim. Boş işlerle uğraştığımı söylüyorlar. Zaman kaybı diyorlar. Ne biliyim hepsi çalışıyor, ediyor, bazen de altlarında arabaları falan var. İşte “senin niye yok” diyorlar. Hurda topluyorlar bir şeyler yapıyorlar. Ben hiçbir şey yapmadığım için ters bakıyorlar bana. Boş boş geziyormuşum gibi geliyor onlara. Ama ben doğru yaptığımı düşünüyorum. İyi ki okumuşum”.

R1. “Şöyle bir şey de olabilir hocam. Okul bittikten sonra bir işe girip bir yerlere gelemese “Bu yol yanlış yol diye hepsi o yola yönelecek”. Bu da olabilir, bu da yük”.

R5. “Yaa zaten bu sürekli benim kafamı kurcalıyor. Arkadaş iyi yere temas etti. Korkuyorum yani yarın öbür gün dediği gibi olursa n’olur diyorum. Yani millet nasıl bakar”.

R1. “Ben bölüm değiştirerek filan geldim zaman kaybettim o yüzden. “Kendi yaşitların mezun oldu, işe girdi” diyorlar bana. Ben yarın öbür gün bu bölümden mezun olup açıkta kalırsam ayvayı yedim yani. “Bu kadar yıl buradasın, hayırdır” falan derler. Çok sinir bozucu. Bir de soruyorlar zaten “Okul ne durumda, bitmedi mi?” Sanıyorlar ki diploma ağaçta yetiştiriyor”.

Araştırmaya katılan Romanlar öğrenciler öncelikle toplumda Romanların eğitimsiz olduklarına dair bir düşüncenin hakim olmasından bahsederken aslında eğitim alıp belirli mevkilerde çalışan Roman vatandaşların kimliklerini çoğunlukla gizli tutmalarının da bunda payı olduğunu belirtmektedirler.

R3. “Benim kuzenim mesela o avukat olan dediğim Ankara’da. Yani kız Bir mahkemede bir anda konu olmuş, işte Romanlarda avukat var mıymış, Çingenelerde avukat var mıymış? Ne kadar ağır birşey. Yani Roman olmak demek kötü giyinmek, kötü konuşmak ya da illa hırsız olmak anlamında değil. Her kasada çürük meyvalı var”.

R2. “İki genel bir hata var hocam. Birisi Roman milleti olarak aslında ben bunu başka milletlerde de gördüm ama bizde çok yoğun. Bizimkiler okusa da bir adam olmaz deniyor. Okuyanlarımız da kendini saklıyor. Adam olduklarını göstermiyor. Okuyanlar Roman olduğunu söylemiyor. Mesela şimdi ben arkadaşım ile tanışıyorum. Ben çok iyi bir yerdeyim. Kendisi okumayan bir birey. Onun Roman olduğunu biliyorum ama ben Roman olduğumu söylemiyorum. Belki söylesem bir ışık olacağım. “O da Romanmış. Ne eksikimiz var? Ne fazlası var benden?, Okumuş, ben de okuyabilirim” diye düşünecekken ben de saklarsam o n’apacak? Sonra o da eski mantıkla devam edecek. “İşte okusak da bir şey olmayız, biz okuyamayız” gibi... Bu önyargı kalksa keşke...”

R4. “Belli mertebelerin insanların kimliğini açık tutması gerekiyor çünkü bahsettiğimiz gibi Romanlar okumaz Çingeneler okumaz gibi bir

düşünce olduğu için yani o mertebeye gelen insanlar biraz daha kimliğini açık tutsa insanların ufku bence biraz daha gelişecektir”.

➤ **Romanlara Karşı Önyargıların ve Olumsuz Söylemlerin Giderilmesine İlişkin Katılımcıların Önerileri:** Araştırmaya katılan Roman öğrenciler Romanlara ilişkin olumsuz çağrışımların ve önyargıların giderilmesinde öncelikle devletten destek görmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Bu desteğin şu ana kadar çokta yeterli olmadığını ifade etmektedir. Devletin desteğinin daha çok Romanların topluma katılımlarını sağlayabilmek için eğitim, işsizlik gibi konulardaki eksikliklerin giderilmesine ilişkin olduğu gözlemlenmektedir.

R4. “Hocam bence bu iş devlette bitiyor biraz da. Yani o biraz el atıp insanları pekiştirmeye çalışırsa ya da ne biliyim yani kolundan tutup belki bir destek bir teşvik yaparsa çok daha farklı bir noktaya geleceğine inanıyorum ben”.

R2. “Birçok kişinin askerde ufku açılıyor, birçok arkadaşımın. Yani o zamana kadar çoğu şeyden habersiz. Yine işte aile yapısından kaynaklı birçoğunun. Kendini geliştirme ya da kendine büyük hedefler koyma gibi ortamı olmuyor. Askere gidince, bir şeylerle karşılaştığında farkındalığı artıyor. Fakat geri dönünce tekrar bir geçim sıkıntısı, ailesinden bir beklenti var üzerinde. Bu beklentileri karşılamak için tekrar bir şekilde köreliyor. Kendi hedef koyduklarını yapamadan o şekilde hayatına devam ediyor. Bunun da engellenmesi için daha çok toplumda saygınlık kazandıran şeylere özellikle kültürel şeylere, eğitime ve bilime yönlendirme olursa daha küçük yaşlarda, daha ciddi adımlar atılabilir bence”.

R6. “Halkın görüşünün değişmesinin baya uzun bir süre alacağını düşünüyorum. Devletin desteklemesi gerekiyor Hocam. Çok insan tanıdım, dediği laf şu: “Beni 18’inde 20’inde alıp beni askere zorla götürüyorsa, tutup kolumdan bir de işe götürsün” diyor. “Bana bir de iş versin” diyor. “Benim elimden ayağımdan tutsun” diyor. Yani “Bana bir destek

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

---

sağlasın” diyor. Ailesinden gelmeyen desteği devletinden istiyor ama şu ana kadar görülüş pek bir şey yok”.

Araştırmanın katılımcıları Romanlara karşı olumsuz çağrışımların ve önyargıların giderilmesinde ayrıca Romanların kendilerinin de çaba harcamaları gerektiğinin ve bunun daha çok toplumun geri kalanına uyum sağlayabilmek için kültürel gelişime açık olmalarıyla ilgili olduğunun üzerinde durmaktadırlar.

R4. “Bu önyargısı olan insanların da Roman vatandaşların da kendi kendisini değerlendirmesi gerekiyor. O önyargısı olan insanında kendini geliştirmesi gerekiyor. Bu konuda Türk vatandaşlarımızın da Roman milletinin de kendi zincirlerini kırması gerekiyor gelişebilmesi için, bu önyargıyı kaldırabilmesi için”.

R3. “Şöyle söyleyelim. Çok ayırım yapılıyor ama bu işte Romanların hiç hatası yok anlamına da gelmiyor. Ebetteki hataları var. Bazen Roman milleti, bazı insanlarımız da yenilikleri kabul etmiyor. Kültürünü, kendini gelişmeye açmıyor”.

Son olarak yine özellikle belli mevkilerde bulunan Romanların kimliklerini açıkça belirtmelerinin hem kendi vatandaşlarına örnek rol model olmaları açısından hem de toplumun gözündeki genel Roman algısını yıkıp daha olumlu bir algı inşasında kolaylık sağlaması açısından önemli olduğunu ifade etmektedirler.

R1. “Örnek alınacaksa eğer insanların dışarıyı örnek almadığını tahmin ediyorum ben. Birini örnek almaları gerekiyorsa yani bunu nasıl diyeyim; içlerinden çıkmış, önemli bir yere gelmiş insansan açık açık söyle ki seni örnek alsınlar. Benim mesela aşırı Roman arkadaşlarım var, anne baba tam köken. Hüsnü şenlendiriciye tapıyorlar yani resmen. Bu iyi bir şey”.

R3. “Şu an bir sanat camiasına baktığımızda çok büyük Roman sanatçılarımız çok güzel şeyler yapmıştır. Bir Kibariye, bir Hüsnü Şenlendirici, Adnan Şenses. Bir Roman olarak Kibariye her çıktığında “Yaşasın Türkiye, Ne mutlu Türküm

diyene” diyor. Bunu diyebiliyorsa ne mutlu ona. Bir araştırmaya göre dünyanın en pürüzsüz seslerinden birisi seçilmiş. Kadına soruluyor: “Mutlu musunuz?” diye, “Evet, Türkiye Cumhuriyetini bu şekilde temsil ediyorsam ne mutlu bana” diyor. Daha burada ne gibi bir ayırım söz konusu olabilir ki, bu çok güzel bir örnek...”

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada Türkiye’de Romanlara yönelik nefret söylemi ve bu söylemin hangi unsurlar üzerinden üretildiği saptanmaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara öncelikle Roman kimliklerini rahatlıkla açıklayıp açıklayamadıkları sorulmuş ve açıkladıklarında bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın katılımcıları kimliklerini rahatça söyleyebildiklerini belirtirken çağrı ilanına kendilerinden başka kimsenin geri dönüş yapmamasını ise aslında kimliklerinin açığa çıkmasından duydukları endişeden dolayı olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrımcılık ile ilgili olarak ise genellikle Roman mahallelerinde yaşadıkları için ya da Roman mahallesi dışında yaşadıkları zaman ise toplumun geri kalanının kültürüne daha uygun davrandıkları için böyle bir ayrımcılık hissetmediklerini söylemişlerdir. Ancak araştırmanın ilerleyen aşamalarında gerek görüşlerinden dolayı gerekse sadece Roman kimliklerinden dolayı hayatın birçok alanında ayrımcılıkla karşılaştıkları ortaya konulmuştur. Örneğin araştırmanın katılımcıları en büyük ayrımcılığın görüntüyle ilgili olduğunu özellikle geleneksel kıyafetlerdeki Romanların toplum içerisinde dışlandıklarını belirtmişlerdir. Onun dışında Romanların genellikle kötü görüntüde ve düzgün konuşamayan insanlar olarak algılandıklarını, insanların düzgün bir görüntüsü olan veya düzgün bir aksanla konuşan bir Romanla karşılaştıklarında şaşırıldıklarını ifade etmişlerdir. Çingene kavramına yüklenen anlamla ilgili düşünceleri sorulduğunda Çingene ve Roman kavramlarının aynı etnik kültüre fakat farklı yaşam tarzlarına ait kavramlar olduğunu, Çingeneleri Romanların hala göçebe yaşayanları olarak açıklamışlardır. Çingene ve dolayısıyla Romanların genellikle kavgacı veya hırsız olmakla damgalandıklarını belirtmişlerdir. Medyadaki Roman temsilinin de çoğunlukla bu kavramlar üzerinden yapıldığını ve bundan rahatsızlık duyduklarını

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

---

belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu durum medyanın kendisinin de dağıtımına soktuğu birçok içerik açısından nefret söyleminde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu da nefret söyleminin aslında yaygınlaşıp toplum tarafından kanıksanmasına veya meşruluk kazanmasına yol açmaktadır.

Toplumun genelinde Roman kültürünün sadece eğlence kültürü olarak algılanmasının da aslında bir önyargı olduğunu ve bunun da kendilerini rahatsız ettiğini çünkü Romanların da toplumdaki diğer insanlar gibi dertleri ve sıkıntılarının olduğundan bahsetmişlerdir. Ayrıca Romanlara karşı yaşanan önyargılardan birisinin de eğitimle ilgili olduğunu, Romanların genellikle eğitimsiz insanlar olarak düşünüldüğünü belirtmişlerdir. Buradaki en büyük sorunun aslında eğitilmiş ve belirli mevkilerde bulunan Romanların kimliklerini açıklamamaları olduğuna işaret etmişlerdir. Bu kişilerin kimliklerini açıkça paylaşmalarının hem toplum nezdinde olumlu temsil hem de Romanların kendileri için örnek rol model olmaları açısından önem taşıdığını söylemişlerdir. Araştırmanın ikinci bölümünden elde edilen bulguların genel sonucu Romanların farklı konularda ve toplumun birçok alanında nefret söylemiyle karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın son bölümü Romanlara karşı önyargıların ve olumsuz söylemlerin başka bir anlatımla nefret söyleminin önlenmesi için neler yapılabileceğine ilişkin önerilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan Roman öğrenciler bu noktada öncelikle devlete çok büyük görev düştüğünü belirtmektedir. Devletin desteğiyle Romanların sosyoekonomik düzeylerinin iyileştirilmesi, eğitim ve işsizlik sorununun önüne geçilmesiyle topluma daha kolay uyum sağlayacakları ve toplumdaki kabul göreceklere yönünde ifadelerde bulunmuşlardır. Ayrıca belirli mevkilerde çalışan Romanların kimliklerini açıkça belirtmelerinin hem diğer Romanlara örnek oluşturacağından hem de toplumdaki Romanlara ilişkin olumsuz yargıları olumlu anlamda değişmesine yol açacağından dolayı önemli görmektedirler.

KAYNAKLAR

Algan, C. (2012). “Nefret Suçlarıyla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü”, Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.203-239) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Ataman, H. (2012). "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Söylemi", Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.50-100) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ateş, H. (2016). "Giriş", Ed. Hamza Ateş, *Tarihten Günümüze Türkiye'de Romanlar: Tarih-Kimlik-Kültür-Sosyolojik Profil-Sorunlar* (ss.11-20), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.
- Aytekin İnceoğlu, A. (2012). "Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi", Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.130-164) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Danova Roussinova, S. (2008). "Önsöz", Haz. Ebru Uzpeder, Savelina Danova Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, Çev. Ezgi Taboğlu ve Sezin Öney, *Biz Buradayız!: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi* (ss.1-5), İstanbul: Mart Matbaacılık.
- İnceoğlu, Y. ve Sözeri, C. (2012). "Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya sev ya terket ya da...", Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.16-40), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karan, U. (2012). "Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk", Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.100-129), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kolukırık, S. (2008). *Dünden Bugüne Çingeneler: Kültür-Kimlik-Dil-Tarih*, İstanbul: Ozan Yayıncılık
- Kolukırık, S. (2016). "Romanlar ve Akraba Gruplarının Sosyolojik Görünüm: Kamusal Hizmetlere Erişim ve Katılım İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme", Ed. Hamza Ateş, *Tarihten Günümüze Türkiye'de Romanlar: Tarih-Kimlik-Kültür-Sosyolojik Profil-Sorunlar* (ss.37-56), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.
- Koptekin, D. (2017). *Biz Romanlar Siz Gacolar: Çingene/Roman Çocukların Kimlik İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marsh, A. (2008). "Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenelerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri", Haz. Ebru Uzpeder, Savelina Danova Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, Çev. Ezgi Taboğlu ve Sezin Öney, *Biz Buradayız!: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi* (ss.53-108), İstanbul: Mart Matbaacılık.

**Türkiye’de Romanlara Yöneltilen Nefret Söyleminin Romanlar
Tarafından Algılanma Biçimi: Roman Üniversite Öğrencileri Üzerine
Nitel Bir Çalışma**

-
- Nadim, M. ve Fladmoe, A. (2016). *Hate Speech, Report 1: Research on the Nature and Extent of Hate Speech*, Norway: Norwegian Institute for Social Research.
- Oran, B. (2012). “Maksimum Rezillik, Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi”, Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.40-50), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özbek, T. (2015). *Manisa Selendi İlçesindeki Linç Girişimi Sonrasında Başka İlçelere Sürülen Ekonomik ve Psikolojik Durum Tespiti Araştırma Raporu*, İstanbul: Roman İnsan Hakları Derneği.
- Özçeri, M. (2016). “Dünden Günümüze Anadolu’da Roman Toplumunu ve Konumu”, Ed. Hamza Ateş, *Tarihten Günümüze Türkiye’de Romanlar: Tarih-Kimlik-Kültür-Sosyolojik Profil-Sorunlar* (ss.33-36), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.
- Parekh, B. (2012). “Is There a Case for Banning Hate Speech?”, Eds. M.Herz ve P.Molnar, *The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses* (ss.37-56), Cambridge University Press.
- Sinar, H. (2013). “Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD)* Armağan Özel Sayısı, Cilt: 19, Sayı: 2, ss. 271-1300.
- Taylan, H.Hasan ve Barış, İ. (2015). *Romanlar ve Sosyal Dışlanma*, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Ulusoy, N. (2012). “Yüreğimizden Gelen Sese Kulak Verin”, Der. Yasemin İnceoğlu, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (ss.538-549), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*, Çev. M.Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yıldırım Foggo, H. (2005). *En Çok Ayrımcılık Onlara: Romanlar/Çingeneler*, <https://m.bianet.org/yazar/hacer-yildirim-foggo?sec=biamag>, (Erişim: 18.07.2018).
- Yıldırım Foggo, H. (2017). *Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu*, Eylül-Aralık, İstanbul: Hrant Dink Vakfı.
- Yıldırım Foggo, H. (2012). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi*, Eds. F.L. Şensever, İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.